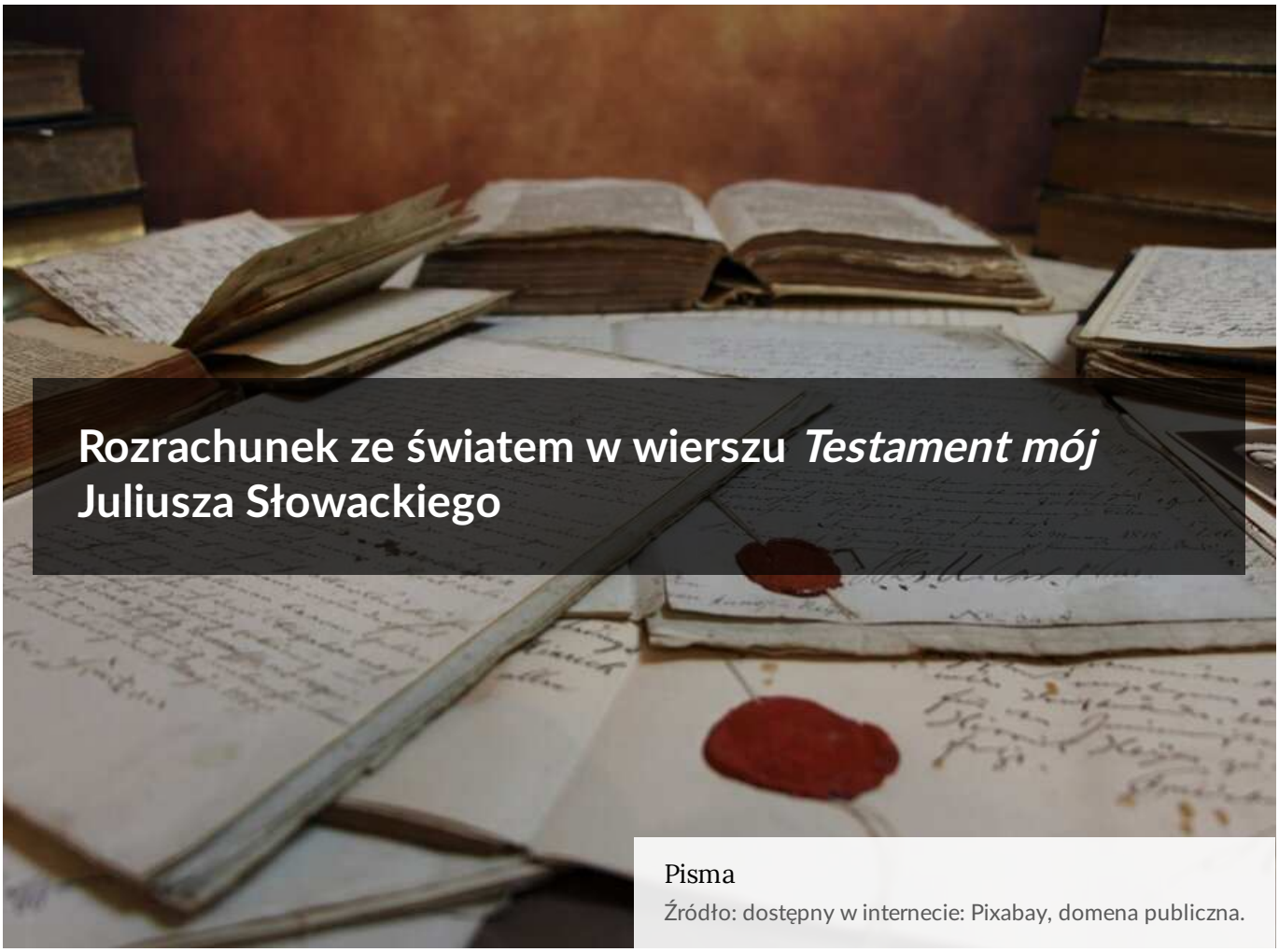

Rozrachunek ze światem w wierszu *Testament mój* Juliusza Słowackiego

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Mapa myśli
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: Juliusz Słowacki, *Testament mój*, [w:] tegoż, *Wiersze i poematy*, Warszawa 1974, s. 43–44.
- Źródło: Zuzanna Ginczanka, *Non omnis moriar*, [w:] tegoż, *Poezja Polski Ludowej. Antologia*, red. R. Matuszewski, S. Pollak, Warszawa 1955, s. 397.
- Źródło: Katarzyna Wyrwas, *Testament poetycki jako wtórny gatunek mowy*, [w:] *Gatunki mowy i ich ewolucja, t. 5: Gatunek a granice*, red. D. Ostaszewska, J. Przyklenk, Kraków 2015, s. 224–228.

Rozrachunek ze światem w wierszu *Testament mój* Juliusza Słowackiego

Pisma

Źródło: dostępny w internecie: Pixabay, domena publiczna.

Każdy z nas chciałby coś po sobie pozostawić i dobrze zapisać się w pamięci innych. Świadectwem naszego życia są różne dokonania, sukcesy, rodzina, wspomnienia bliskich, z którymi spędzaliśmy czas. Twórcy zapisują się w pamięci także poprzez swoje dzieła. To one stają się najważniejszą spuścizną i pomnikiem na cześć artysty. Poetyckie słowa wypowiedziane dziesiątki lat wcześniej trwają niezmienne jak zapisany głos, którego nie zdoła zatrzeć czas.

Twoje cele

- Wskażesz cechy testamentu poetyckiego w utworze Juliusza Słowackiego.
- Rozpoznasz w tekście literackim środki artystycznego wyrazu i określisz ich funkcję.
- Sformułujesz koncepcję romantycznej poezji w oparciu o utwór *Testament mój*.

Przeczytaj

Utwór *Testament mój* powstał na przełomie 1839 i 1840 roku, kiedy Juliusz Słowacki przebywał w Paryżu. Uważa się, że towarzyszące poecie melancholia i smutek były związane z jego nieudanym życiem osobistym oraz złym stanem zdrowia. Słowacki od najmłodszych lat zmagał się z gruźlicą, która wówczas należała do najgroźniejszych chorób. Dojrzały okres twórczości wieszcza naznaczony był również piętnem upadku powstania listopadowego i konsekwencjami społeczno-politycznymi tego wydarzenia. Wszystko to stało się tłem utworu utrzymanego w gatunku testamentu poetyckiego.

Sprowadzenie szczątków Juliusza Słowackiego do Polski: uroczyste przywitanie trumny w Gdyni, 1927 r.

Źródło: domena publiczna.

Utwory stylizowane na testament zawierają najczęściej pożegnanie artysty ze światem oraz wyrażają jego uczucia i życzenia skierowane do współczesnych i potomnych. Gatunek ten był szczególnie popularny w średniowieczu, ale powracał także w kolejnych epokach. W literaturze polskiej jednym z pierwszych tego typu utworów jest renesansowe *Żegnanie się ze światem* Mikołaja Reja. Do testamentów należą także utwory realizujące motyw *exegi monumentum* (Horacjańskie „wybudowałem pomnik").

Grób Juliusza Słowackiego na paryskim cmentarzu Montmartre

Źródło: Albachiara, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 2.5.

Testament mój Juliusza Słowackiego to rozrachunek ze światem utrzymany w romantycznym stylu. Osobisty ton wiersza – podkreślony już w tytule zaimkiem „mój" – sprawia, że wyraża on myśli czy postulaty, które można uznać za „ostatnią wolę". Mimo że tytuł wiersza budzi jednoznaczne skojarzenie, utwór wykracza poza ramy testamentu i ukazuje skomplikowany obraz poety, jego myślenia o sobie, świecie i poezji.

Juliusz Słowacki zmarł 3 kwietnia 1849 roku – dziesięć lat po napisaniu poetyckiego testamentu. Został pochowany na paryskim cmentarzu Montmartre. W XX wieku powstała idea sprowadzenia prochów poety do Polski. Pomysł ten zrealizowano w roku 1927. Trumna z prochami poety po przybyciu do kraju płynęła statkiem w górę Wisły, z Gdańska do Warszawy. Statek zatrzymywał się w portach na trasie do stolicy, gdzie ludność składała hołd prochom wieszcza. Uroczysty pogrzeb poety odbył się 28 czerwca 1927 roku. Prochy Juliusza Słowackiego zostały złożone obok Adama Mickiewicza w Krypcie Wieszczów Narodowych w katedrze na Wawelu.

> **Juliusz Słowacki**
>
> ***Testament mój***
>
> Żyłem z wami, cierpiałem i płakałem z wami,
> Nigdy mi, kto szlachetny, nie był obojętny,
> Dziś was rzucam i dalej idę w cień – z duchami –
> A jak gdyby tu szczęście było – idę smętny.

Nie zostawiłem tutaj żadnego dziedzica
Ani dla mojej lutni, ani dla imienia –
Imię moje tak przeszło jako błyskawica
I będzie jak dźwięk pusty trwać przez pokolenia.

Lecz wy, coście mnie znali, w podaniach przekażcie,
Żem dla ojczyzny sterał moje lata młode;
A póki okręt walczył – siedziałem na maszcie,
A gdy tonął – z okrętem poszedłem pod wodę…

Ale kiedyś – o smętnych losach zadumany
Mojej biednej ojczyzny – przyzna, kto szlachetny,
Że płaszcz na moim duchu był nie wyżebrany,
Lecz świetnościami dawnych moich przodków świetny.

Niech przyjaciele moi w nocy się zgromadzą
I biedne serce moje spalą w aloesie,
I tej, która mi dała to serce, oddadzą –
Tak się matkom wypłaca świat, gdy proch odniesie…

Niech przyjaciele moi siądą przy pucharze
I zapiją mój pogrzeb – oraz własną biedę:
Jeżeli będę duchem, to się im pokażę,
Jeżeli Bóg [mię] uwolni od męki – nie przyjdę…

Lecz zaklinam – niech żywi nie tracą nadziei
I przed narodem niosą oświaty kaganiec;
A kiedy trzeba, na śmierć idą po kolei,
Jak kamienie przez Boga rzucane na szaniec!…

Co do mnie – ja zostawiam maleńką tu drużbę
Tych, co mogli pokochać serce moje dumne;
Znać, że srogą spełniłem, twardą bożą służbę
I zgodziłem się tu mieć – niepłakaną trumnę.

Kto drugi tak bez świata oklasków się zgodzi
Iść… taką obojętność, jak ja, mieć dla świata?
Być sternikiem duchami napełnionej łodzi,
I tak cicho odlecieć, jak duch, gdy odlata?

Jednak zostanie po mnie ta siła fatalna,
Co mi żywemu na nic… tylko czoło zdobi;
Lecz po śmierci was będzie gniotła niewidzialna
Aż was, zjadacze chleba – w aniołów przerobi.

Źródło: Juliusz Słowacki, *Testament mój*, [w:] tegoż, *Wiersze i poematy*, Warszawa 1974, s. 43–44.

Słownik

exegi monumentum

(łac. *exegi monumentum* „wybudowałem sobie pomnik") – motyw zaczerpnięty z pieśni antycznego poety Horacego; wyraża przekonanie, że twórca zapewnia sobie nieśmiertelność poprzez swoje dokonania

non omnis moriar

(łac. *non omnis moriar* „nie wszystek umrę") – motyw zaczerpnięty z pieśni antycznego poety Horacego; wyraża przekonanie o wyjątkowości artysty: jego ciało jest śmiertelne, lecz jego twórczość zapewnia nieśmiertelną sławę

testament poetycki

utwór liryczny stylizowany na testament

Mapa myśli

Polecenie 1

Uzupełnij mapę myśli o cechy testamentu poetyckiego.

Polecenie 2

Wskaż podobieństwa i różnice pomiędzy testamentem urzędowym i poetyckim.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Przeczytaj podany fragment wypowiedzi na temat testamentu poetyckiego, a następnie wykonaj polecenia.

Katarzyna Wyrwas

Testament poetycki jako wtórny gatunek mowy

Akt zapisywania, konstytuujący testament prawny, w testamencie poetyckim zostaje zastąpiony aktami napominania. Badacze literatury, wskazując na przewodnią rolę romantycznego poety i na szczególny przywilej poezji w stosunku do rzeczywistości, podkreślali, że poezja rości sobie pretensje, aby odmieniać rzeczywistość, pouczać odbiorców. […] Testament, przeniesiony na grunt literatury, zostaje wyrwany z kontekstu prawnego, umiejscowiony w odmiennej sytuacji komunikacyjnej, pozbawiony obwarowań prawnych odnoszących się do jego formy i składników, przestaje także wywoływać skutki prawne, wyraźnie zmieniają się jego forma oraz funkcja. Forma poetycka nie jest jednak wyłącznie grą z odbiorcą świadomym korzeni testamentu, lecz bywa częstokroć istotnym nośnikiem przesłania duchowego dla następnych pokoleń. Wraz z przeniesieniem formy testamentu do literatury stopniowej modyfikacji ulegało również samo słowo testament, które od najdawniejszych czasów oznaczało ‘przymierze’ (np. Stary Testament), później w sferze prawa „ostatnią wolę” […]. Od początku XX wieku obserwować już można kształtowanie się nowego, przenośnego znaczenia, najpierw w połączeniu testament polityczny ‘słowa zawierające program dla zwolenników odchodzącego lub umierającego męża stanu’ […], a współcześnie odnotowywanego jako nazwa dzieła literackiego lub filmowego, zawierającego przesłanie dla potomnych […]. Mamy więc nadal do czynienia ze spuścizną – nie materialną, lecz duchową.

Źródło: Katarzyna Wyrwas, *Testament poetycki jako wtórny gatunek mowy*, [w:] *Gatunki mowy i ich ewolucja, t. 5: Gatunek a granice*, red. D. Ostaszewska, J. Przyklenk, Kraków 2015, s. 224–228.

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Nazwij i scharakteryzuj postać mówiącą w utworze. Posłuż się cytatami z tekstu.

Ćwiczenie 6

Wypisz z tekstu przykłady podanych środków stylistycznych i określ ich funkcje.

Ćwiczenie 7

Wyodrębnij w wierszu strofę zawierającą przesłanie poety do współczesnych mu ludzi. Wyjaśnij, jak rozumiesz wskazany fragment i w jakim kontekście należy go odczytywać.

Ćwiczenie 8

W ostatniej strofie wiersza Juliusza Słowackiego czytamy o przemianie, jaka zajdzie kiedyś w ludziach. Wyjaśnij, jak rozumiesz postawy, o których metaforycznie mówi poeta.

Ćwiczenie 9

Uzupełnij mapę myśli wnioskami na temat roli motywów poety i poezji w utworze *Testament mój*.

Ćwiczenie 10

Dokonaj interpretacji porównawczej utworu *Testament mój* Juliusza Słowackiego i *Non omnis moriar* Zuzanny Ginczanki. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 300 słów.

Zuzanna Ginczanka

Non omnis moriar

Non omnis moriar – moje dumne włości,
Łąki moich obrusów, twierdze szaf niezłomnych,
Prześcieradła rozległe, drogocenna pościel
I suknie, jasne suknie pozostaną po mnie.
Nie zostawiłam tutaj żadnego dziedzica,
Niech więc rzeczy żydowskie twoja dłoń wyszpera,
Chominowo, lwowianko, dzielna żono szpicla,
Donosicielko chyża, matko folksdojczera.
Tobie, twoim niech służą, bo po cóż by obcym.
Bliscy moi – nie lutnia to, nie puste imię.
Pamiętam o was, wyście, kiedy szli szupowcy,
Też pamiętali o mnie. Przypomnieli i mnie.
Niech przyjaciele moi siądą przy pucharze
I zapiją mój pogrzeb i własne bogactwo:
Kilimy i makaty, półmiski, lichtarze –
Niechaj piją noc całą, a o świcie brzasku
Niech zaczną szukać cennych kamieni i złota
W kanapach, materacach, kołdrach i dywanach.
O, jak będzie się palić w ręku im robota,
Kłęby włosia końskiego i morskiego siana,
Chmury prutych poduszek i obłoki pierzyn
Do rąk im przylgną, w skrzydła zmienią ręce obie;
To krew moja pakuły z puchem zlepi świeżym
I uskrzydlonych nagle w aniołów przerobi.

Źródło: Zuzanna Ginczanka, *Non omnis moriar*, [w:] tegoż, *Poezja Polski Ludowej. Antologia*, red. R. Matuszewski, S. Pollak, Warszawa 1955, s. 397.

Dla nauczyciela

Autorka scenariusza: Sabina Świtała

Temat: „Żyłem z wami, cierpiałem i płakałem z wami…" Poetycki testament Juliusza Słowackiego.

Adresat

III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich.

Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej.

Kształtowane kompetencje kluczowe

kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;

kompetencje cyfrowe;

kompetencje w zakresie wielojęzyczności;

kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne

Uczeń:

- interpretuje i analizuje utwór *Testament mój*;

- rozpoznaje środki stylistyczne i określa ich funkcje w tekście;

- porównuje teksty literackie, które nawiązują do utworu Juliusza Słowackiego;

- wyjaśnia różnice między testamentem poetyckim a testamentem prawnym.

Strategie nauczania

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania

- metoda oglądowa;
- pogadanka;
- metoda ćwiczeń przedmiotowych;
- praca z tekstem;
- rebus;

sketchnoting;

- metoda aktywująca – koszyk i walizeczka.

Formy pracy

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego;
- praca w parach.

Środki dydaktyczne

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/ tablica, pisak/ kreda;
- rebus;
- karty pracy;
- karteczki samoprzylepne;
- ilustracja kosza i walizki.

Przebieg zajęć

Przed zajęciami

Wybrany uczeń przygotowuje wystąpienie dotyczące życia Juliusza Słowackiego.

Faza wstępna

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy rebus do rozwiązania:

te

d=s i=t

2. Po odgadnięciu hasła prowadzący informuje, że tematem zajęć będzie poetycki testament Juliusza Słowackiego, przedstawia krótką historię gatunku. Pyta o różnice między testamentem poetyckim a urzędowym. Swoje przemyślenia uczniowie zapisują w formie mapy myśli (polecenie nr 1 w e-materiale).

3. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna

1. Młodzież słucha wystąpienia dotyczącego życia Juliusza Słowackiego. Tworzy notatkę wizualną (sketchnoting).

2. Wskazana osoba odczytuje wiersz Juliusza Słowackiego *Testament mój.*

3. Prowadzący pyta, które fragmenty tekstu można odnieść do biografii autora (np. relacja Słowackiego z matką, pobyt na emigracji).

4. Uczniowie wykonują ćwiczenia 2, 3, 4, 5, 7, 8. Wyniki pracy omawiane są na forum klasy.

5. Uczestnicy lekcji w parach wypisują z utworu środki stylistyczne i określają ich funkcje.

6. Nauczyciel rozdaje karty pracy. Wybrane osoby odczytują swoje zapisy, pozostałe osoby i nauczyciel komentują.

Karta pracy

Tekst 1

Zuzanna Ginczanka

*** (Non omnis moriar – moje dumne włości)

Non omnis moriar – moje dumne włości,

Łąki moich obrusów, twierdze szaf niezłomnych,

Prześcieradła rozległe, drogocenna pościel

I suknie, jasne suknie pozostaną po mnie.

Nie zostawiłam tutaj żadnego dziedzica,

Niech więc rzeczy żydowskie twoja dłoń wyszpera,

Chominowo, lwowianko, dzielna żono szpicla,

Donosicielko chyża, matko folksdojczera.

Tobie, twoim niech służą, bo po cóż by obcym.

Bliscy moi – nie lutnia to, nie puste imię.

Pamiętam o was, wyście, kiedy szli szupowcy,

Też pamiętali o mnie. Przypomnieli i mnie.

Niech przyjaciele moi siądą przy pucharze

I zapiją mój pogrzeb i własne bogactwo:

Kilimy i makaty, półmiski, lichtarze –

Niechaj piją noc całą, a o świcie brzasku

Niech zaczną szukać cennych kamieni i złota

W kanapach, materacach, kołdrach i dywanach.

O, jak będzie się palić w ręku im robota,

Kłęby włosia końskiego i morskiego siana,

Chmury prutych poduszek i obłoki pierzyn

Do rąk im przylgną, w skrzydła zmienią ręce obie;

To krew moja pakuły z puchem zlepi świeżym

I uskrzydlonych nagle w aniołów przerobi

Źródło: Z. Ginczanka, *** (*Non omnis moriar – moje dumne włości*), [w:] tejże, *Wiersze zebrane*, oprac. I. Kiec, Sejny–Warszawa 2014, s. 392–393.

Tekst 2

Jan Izydor Sztaudynger

Testament mój

Żyłem z wami, kochałem i cierpiałem z wami,

Teraz żyjcie, kochajcie, cierpcie sobie sami.

Źródło: Jan Izydor Sztaudynger, *Testament mój*, [w:] tegoż, *Piórka*, Kraków 1985, s. 192.

Polecenie

Porównaj tekst 1 i 2 z utworem Juliusza Słowackiego *Testament mój.* Swoje spostrzeżenia zapisz w tabeli.

	Zuzanna Ginczanka ***** (*Non omnis moriar – moje dumne włości*)**	**Jan Izydor Sztaudynger** ***Testament mój***
podobieństwa		
różnice		

Faza podsumowująca

1. Prowadzący wywiesza na tablicy ilustracje kosza i walizki. Prosi, aby uczniowie zastanowili się, co człowiek XXI wieku mógłby zostawić w testamencie potomnym, a przed czym mógłby ich ostrzec. Propozycje zapisywane są na samoprzylepnych karteczkach i przyklejane w odpowiednim miejscu na tablicy (walizka – to, co pozostawia; kosz – to, przed czym przestrzega).

2. Wybrana osoba odczytuje informacje umieszczone na kartkach.

Praca domowa:

1) Stanisław Zabierowski uważał, że twórcy wybierają formę fikcyjnego testamentu, ponieważ pozwala im ona „spojrzeć na swój dorobek poetycki i na swoje życie z pozycji… wieczności". Czy zgadzasz się ze słowami badacza? W swoich przemyśleniach odwołaj się do wiersza Juliusza Słowackiego *Testament mój*.

Materiały pomocnicze:

J. Kleiner, *Słowacki,* Wrocław 1972.

K. Wyrwas, *Testament poetycki jako wtórny gatunek mowy*, [w:] *Gatunki mowy i ich ewolucja*, t. 5: *Gatunek a granice*, red. D. Ostaszewska, J. Przyklenk, Kraków 2015, s. 221–228..

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Multimedium bazowe można wykorzystać w fazie podsumowującej zajęcia.